

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Випуск 2 (9)

Ужгород
2014

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
STATE UNIVERSITY «UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY»
INSTITUTE OF EUROPEAN INTEGRATION STUDIES**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC HERALD

Edition 2 (9)

Uzhhorod
2014

У публікаціях чергового випуску збірника наукових праць висвітлюються питання, пов'язані з реформуванням системи вищої освіти України та її інтегруванням до європейського освітнього простору в контексті Закону України «Про вищу освіту».

Статті, що ввійшли до збірника, розглядають як першочергові завдання щодо імплементації нових нормативно-правових документів у галузі вищої освіти, так і практику роботи вітчизняних вищих навчальних закладів щодо інтегрування до європейського та світового науково-освітнього простору, зокрема впровадження інноваційних технологій у діяльність ВНЗ, особливості підготовки навчально-методичних комплексів окремих дисциплін, забезпечення випереджувального характеру освітніх послуг у підготовці фахівців.

The issues related to the reform of higher education in Ukraine and its integration into the European educational space in the context of the Law of Ukraine "On Higher Education" are covered in the collection of scientific works.

The articles included in the collection, touch on the priorities of implementation of new legal documents in the field of higher education as well as the practice of domestic higher educational institutions concerning integration into the European and world scientific and educational space, in particular, introduction of innovative technologies into university activities as well as peculiarities of preparation teaching methods for some disciplines, providing of advanced educational services in training specialists.

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Голова:

Смолянка В.І. ректор ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
доктор медичних наук, професор (м. Ужгород, Україна)

Члени ради:

Луговий В.І. перший віце-президент Національної академії педагогічних наук,
доктор педагогічних наук, професор (м. Київ, Україна)

Лендєл М.О. проректор з науково-педагогічної роботи ДВНЗ «УжНУ»,
доктор політичних наук, доцент (м. Ужгород, Україна)

Студеняк І.П. проректор з наукової роботи ДВНЗ «УжНУ»,
доктор фізико-математичних наук, професор (м. Ужгород, Україна)

Бобко А. ректор Університету у м. Жешув,
доктор гуманітарних наук, професор (Польща)

Сільваші З-Й. ректор Університету у м. Дебрецен,
доктор медичних наук, Ph.D, професор (Угорщина)

Чижмар А. ректор Технічного Університету у м. Кошице,
доктор наук, Ph.D, професор (Словацька Республіка)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова:

Артёмов І.В. директор НН Інституту євроінтеграційних досліджень ДВНЗ «УжНУ»,
кандидат історичних наук, доцент

Відповідальний редактор:

Кляп М.І. заступник директора ННІ євроінтеграційних досліджень,
кандидат педагогічних наук, доцент

Члени редколегії:

Росул В.В. завідувач кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «УжНУ»,
кандидат педагогічних наук, професор

Моца А.А. спеціаліст ННІ євроінтеграційних досліджень,
кандидат юридичних наук

Середа Л.І. провідний спеціаліст ННІ євроінтеграційних досліджень

Бродич А.І. начальник редакційно-видавничого відділу ДВНЗ «УжНУ»

*Рекомендовано до друку науковою радою НН Інституту євроінтеграційних досліджень
(протокол № 9 від 19.12.2014 р.)*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Павко А.І.,

доктор історичних наук, професор

Курило Л.Ф.,

кандидат педагогічних наук, доцент

Національна академія управління

(Україна)

In the article on the basis of the basis of creative use of pedagogical heritage of V.O. Syhomlinskogo, documentary editions and perioceicals, varigussociohumanistic literature is elucidated the phenomenon of V.O. Syhomlinskogo in the context of native and forligh pedagogical science in intellectual dimensions of history and modernity.

Keywords: *pedagogical heritage, humanistic pedagogics, modern pedagogical ideas, thorough devebopment of personality, phenomenon.*

28 вересня 2013 року виповнилось 95 років з дня народження видатного радянського та українського педагога ХХ століття, вченого зі світовим ім'ям. В.О. Сухомлинського (1918-1970). Хоч різного гатунку ювілейні дати та урочисті події, пов'язані з їх святкуванням, і не варто розглядати в якості визначального чинника чи основного каталізатора у подальшому розвитку фундаментальних та прикладних наук, разом з тим важко заперечувати і ту очевидну істину, що вони є добрим приводом для того, щоб підняти на поверхність сучасного стану природничого чи соціогуманітарного знання із глибин ретроспективного минулого відомі чи маловідомі або ж взагалі неопубліковані матеріали про наукову діяльність того чи іншого авторитетного вченого, ще раз прискіпливо вивчити його творчий доробок, узагальнити, теоретично осмислити, критично проаналізувати провідні ідеї у контексті сучасних суспільних змін та панування новітніх методологічних парадигм. Це повною мірою стосується також і непересічної педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, яка вражає сучасників своєю багатогранністю, піднятими в ній новаторськими за змістом та характером науковими ідеями, їх співзвучністю проблемам сьогодення. Мабуть, на жодному з вітчизняних педагогів ХХ століття так не пере-рещуються промені загальної уваги, як на В.О. Сухомлинському.

Тріумфально яскравою зіркою увірвавшись наприкінці 50-х років минулого століття на суспільний, педагогічний та академічний небосхил, він став одним із видатних класиків вітчизняної та педагогічної думки. Акцентуючи увагу на методологічному і світоглядному значенні творчої спадщини видатних педагогів сучасності, президент НАПН України В.Кремень у своїй доповіді, виголошеній на Загальних звітних зборах академії 4 квітня 2013р., зазначив: «Уточненню засад підготовки ефективного педагога можуть слугувати і перевірені часом геніальні педагогічні здобутки Костянтина Дмитровича Ушинського, Антона Семеновича Макаренка, Василя Олександровича Сухомлинського. Для цього важливо в поточному році максимально використати заходи з нагоди ювілейних дат від дня народження наших видатних співвітчизників»[12].

Слід також зазначити, що Верховна Рада України, враховуючи вагомий внесок Василя Сухомлинського у розвиток вітчизняної і світової педагогічної науки та освіти, 5 липня 2013 р. прийняла постанову про урочисте відзначення на державному рівні 95-річчя від дня народження видатного українського педагога [Голос України. – 2013 – 13 липня]. Варто зазначити, що творча спадщина В.О.Сухомлинського – видатного мислителя, педагога, публіциста, гуманіста середини минулого століття, на початку XXI ст. стає ще більше актуальною та життєво необхідною для сучасної цивілізації, яка значно розгубила високі інтелектуальні і моральні цінності та ідеали попередніх поколінь.

Всебічно досліджена і науково обґрунтована В.О. Сухомлинським педагогічна система не тільки збагатила радянську педагогічну науку глибоко перспективними педагогічними ідеями, але й ознаменувала новий якісний етап у розвитку педагогічної думки не тільки для СРСР, але і всього світового співтовариства.

Потрібно визнати, що після розпаду єдиного радянського освітнього простору, коли колишні союзні республіки почали вибудовувати власні освітні і виховні системи, науково-пізнавальний інтерес як в Україні, так і за її межами до педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського дещо впав. Проте як свідчить сучасний досвід, його геніальні педагогічні ідеї не лише морально не застаріли, але будучи не підвладними історичному часу і географічним межах, в умовах сьогодення переживають знову черговий період своєї наукової реанімації та інтелектуального ренесансу.

Зауважимо, що у сучасних вітчизняних та зарубіжних педагогічних словниках та енциклопедіях, хрестоматіях, різноманіт-

них довідникових та методичних виданнях міститься важлива, переважно біографічного характеру інформація про основні етапи життєвого та наукового шляху відомого дослідника і практика в царині педагогіки і освіти – В.О. Сухомлинського. У цьому зв'язку потрібно наголосити на тому, що життєвий і творчий шлях В.О. Сухомлинського є однією з найяскравіших і повчальних сторінок у світовій гуманістичній педагогіці. Ще за життя його було цілком справедливо віднесено до когорти вагомих історичних постатей, плеяди класиків педагогіки, поставлено в один ряд з такими світочами педагогічної думки, як, наприклад, К.Д. Ушинський та А.С.Макаренко. Уважне, об'єктивне з позицій наукового аналізу вивчення різних аспектів біографії видатного гуманіста, мислителя, педагога дає можливість глибше зрозуміти витoki, особливості, мотиваційні та спонукальні чинники становлення феномену В.О. Сухомлинського як педагога - гуманіста, формування його цілісного модерного світогляду, вираженої і принципової громадянської позиції, як відомого вченого і скромної, проте непересічної людини з великої літери. Прискіпливий аналіз біографії В.О. Сухомлинського є важливим ще й тому, що допомагає усунути та спростувати певні неточності і фактологічні помилки стосовно окремих сторінок його життєвого і творчого шляху, які мають місце в деяких дослідженнях. Спираючись на документальні джерела та авторитетні наукові видання, слід зазначити, що Василь Олександрович Сухомлинський народився 28 вересня 1918 року у селі Василівка Олександрійського повіту Херсонської губернії у незаможній селянській родині [23, с.9]. У сім'ї він був другою дитиною з чотирьох (2 брати і сестра) [3, с.139]. Всі вони у майбутньому стали вчителями. Потрібно, на нашу думку, звернути увагу і на такий делікатний момент у біографії В.О. Сухомлинського, як його ставлення до релігії. Зазначимо, що з раннього дитинства він виховувався у віруючій сім'ї (в першу чергу по лінії матері), читав регулярно книжки на релігійну тематику. Цей біографічний факт довгий час зберігався у великій таємниці, а тому практично усі публікації, присвячені життю і творчості В.О. Сухомлинського, його старанно оминали. Варто сказати і про те, що у своїй праці «Народження громадянина», опублікованій у 1971р., В.О. Сухомлинський вперше відкрито висловив своє ставлення до релігії, яке протягом свого життя практично приховував.

«Особливе місце в моїх розповідях, – підкреслив В.О Сухомлинський, – займали елементарні відомості з історії релігії як одні-

єї з форм суспільної свідомості»[25, с.498]. Одночасно, він вказує на те, що релігійні догми, світогляд і моральні повчання неминуче вступають у суперечність з наукою. На його думку, «наука і релігія – несумісні і непримиренні» [25, с.440].Разом з тим у розробленій В.О. Сухомлинським педагогічній концепції морального виховання відчувається присутність саме релігійного контексту.

Повертаючись до біографічних сюжетів українського педагога, зазначимо, що після успішного закінчення Василівської семирічної школи Василь Сухомлинський улітку 1934 р. вступив на підготовчі курси при Кременчуцькому педагогічному інституті і того ж року став студентом факультету мови та літератури цього ж інституту. Але через важку хворобу змушений був у 1935 р. припинити навчання у вузі і продовжити його вже на заочному відділенні Полтавського педагогічного інституту. В.О. Сухомлинський 17-річним юнаком розпочав практичну педагогічну роботу. Протягом 1935-1938 рр. він викладав українську мову і літературу у Василівській та Зибківській семирічних школах Онуфріївського району[17, с. 438]. Після закінчення Полтавського педагогічного інституту у 1939 р. В.О. Сухомлинський працював в Онуфріївській середній школі вчителем української мови та літератури, а через деякий час – завідуючим навчальною частиною школи [15, с.4]. З самого початку Великої Вітчизняної війни В.О. Сухомлинський перебував у лавах Червоної Армії. Ставши у вересні 1941 р. політруком роти у діючій армії, він брав участь у битвах з німецько-фашистськими загарбниками на Калінінському фронті. В бою за село Клепінине під Ржевом 9 лютого 1942 р. був тяжко поранений і понад чотири місяці лікувався в евакогоспіталях. За виявлену мужність та героїзм у роки Вітчизняної війни В.О.Сухомлинський був нагороджений орденом Червоної зірки і медалями [15, с.5]. Після тривалого лікування з червня 1942 р. до березня 1944 р. він працював директором середньої школи і водночас вчителем російської мови в селищі Ува Удмуртської АРСР (під Іжевськом). Натомість в окремих виданнях помилково стверджується, що директором Ушинської середньої школи В.О. Сухомлинський працював з 1944 до 1948 рр. Одруження і його переїзд на Україну, наприклад, датуються 1948 р., що також не відповідає реальним фактам біографії В.О.Сухомлинського [3, с.139]. Залишаючись і надалі на ґрунті пошуку об'єктивної істини і неухильно дотримуючись відповідності залученого фактологічного матеріалу принципу історичної достовірності, варто зауважити, що Василь Олександрович з дружиною Г.І. Сухомлинською приїж-

джає на Україну навесні 1944 р., відразу ж після визволення Кіровоградщини від фашистських окупантів. Протягом чотирьох років він працював на посаді завідуючого районним відділом народної освіти і за сумісництвом викладав у школі. В цей час Василь Олександрович починає виступати у пресі – онуфріївській районній газеті «Ударна праця» та обласній газеті «Кіровоградська правда» із публіцистичними статтями на актуальні педагогічні теми.

Найперша його стаття «Перед новим навчальним роком» була опублікована 25 серпня 1945 р. в районній газеті «Ударна праця» [23, с.11].

З 1948 р. й до кінця свого життя (1970 р.) В.О. Сухомлинський працював на посаді директора середньої школи в с. Павлиші Онуфріївського району Кіровоградської області, де протягом 22 років проводив унікальний педагогічний експеримент, результатом якого стало створення оригінальної системи навчання і виховання дітей [13, с.392]. Саме тут він реалізувався як педагог, публіцист, письменник-гуманіст. Сучасні дослідники у педагогічній творчості В.О. Сухомлинського виокремлюють три періоди з відповідно окресленими хронологічними межами. Перший період його діяльності у Павлишах (1948 – кін.50-х років) пов'язаний з організаційним становленням навчально-виховного процесу в керованій ним школі, створенням матеріальної бази, формуванням педагогічного та дитячого колективів [9, с. 893]. Ретельно вивчаючи та аналізуючи педагогічні сходинки відомого вченого, слід підкреслити, що у 1955 році сільський вчитель В.О. Сухомлинський успішно захистив у Київському державному університеті ім. Т.Г. Шевченка дисертацію «Директор школи – керівник навчально-виховної роботи» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Згодом, через рік, вийшло у світ його перше ґрунтовне монографічне дослідження на тему «Виховання колективізму у школярів». У рецензіях, опублікованих на сторінках тогочасних провідних науково-педагогічних журналів, зазначалось, що у повоєнний час ця наукова праця є «першою серйозною монографією про виховання дитячого колективу, написаною на основі багаторічного досвіду роботи» і заслуговує на глибоке вивчення директорами шкіл, працівниками органів народної освіти, широке обговорення у педагогічних колективах. Рецензенти висловлювали впевненість у тому, що це дослідження «надасть серйозну допомогу вчителям та керівникам шкіл в організації й методиці проведення роботи по вихованню колективізму у школярів» [23, с.12].

Особливістю першого періоду педагогічної діяльності В.О.Сухомлинського є еволюція його поглядів від ідеї школи навчання, спрямованої лише на розвиток інтелекту, до трудової школи як основи розвитку дітей та підготовки їх до життя, де основним засобом виховання виступає педагогічно обґрунтована й методично спрямована праця. Цій проблематиці були присвячені нові книги директора Павлівської середньої школи: «Трудовое воспитание в сельской школе» (1957), «Виховання в учнів любові і готовності до праці» (1959); «Воспитание коммунистического отношения к труду» (1959) [9, с.893].

Прикметною рисою другого етапу творчої діяльності В.О. Сухомлинського (кін.50-х – сер.60-х років ХХ ст.) є розробка ним власної педагогічної системи, яка співпала у історичному часі з періодом часткової демократизації радянського суспільства. Зазначимо, що в основу своєї концепції В.О. Сухомлинський поклав розвиток творчих сил кожної особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб. У своїх працях «Духовный мир школьника» (1961), «Виховання моральних стимулів до праці у молодого покоління» (1961), «Праця і моральне виховання» (1962), «Людина неповторна» (1962), « Моральний ідеал молодого покоління» (1963), «Шлях до серця дитини» (1963), «Воспитание личности в советской школе» (1965), він ґрунтовно проаналізував з наукових позицій ті проблеми, які ще не стали об'єктом дослідження у радянській педагогіці. Ідеї В.О.Сухомлинського отримують підтримку й визнання на загальнодержавному рівні. В 1957 р. його обирають членом-кореспондентом Академії педагогічних наук РРФСР, присвоюють звання Заслуженого вчителя УРСР, а в 1960 р.- нагороджують орденом Леніна. Особливо плідним у педагогічній діяльності В.О. Сухомлинського став третій період, який тривав з сер.60-х до 1970 р.

У цей час рельєфно виявився його могутній, яскравий і самобутній талант педагога-дослідника і педагога-публіциста. Прикметною рисою зазначеного періоду стала розробка В.О. Сухомлинським у цілісному вигляді загальногуманістичних педагогічних ідей, які вперше були викладені та оприлюдненні в «Этюдах о коммунистическом воспитании» (1960), що згодом викликали критику з боку офіційної педагогіки. Незважаючи на це, В.О.Сухомлинський продовжував наполегливо і послідовно розвивати та втілювати власні новаторські ідеї в царині гуманістичної

педагогіки в книгах «Серце віддаю дітям» (1968), «Павлишська середня школа» (1969), «Народження громадянина» (1970). Необхідно підкреслити, що одна з відомих праць радянського педагога «Серце віддаю дітям» вже після його смерті була удостоєна першої премії Педагогічного товариства УРСР (1973) і Державної премії Української РСР (1974) і стала своєрідним педагогічним бестселером для широкого кола читачів. У цій книзі значну увагу було приділено питанням трудового виховання і праці, розумовій і фізичній діяльності як засобу формування інтелектуально розвинутої й фізично здорової особистості. Високо оцінюючи значення цієї книги для виховання підростаючого покоління в країні Президент Академії наук УРСР Б.С. Патон зазначив, що, як і інші праці В.О. Сухомлинського, «книга ця є визначним явищем у галузі педагогіки, суспільних наук, оскільки її автор по-новому ставить і розв'язує найважливіші проблеми сучасного виховання, з науковою глибиною, послідовно розкриває оригінальні шляхи й засоби виховного впливу вчителя. І робить це яскраво, ясно, переконливо» [16]. На думку Б.С. Патона, заслуга В.О.Сухомлинського полягає в тому, що він не тільки під новим кутом зору розглядає важливі «завдання організації навчально-виховного процесу, але і дає дуже цінні, науково обґрунтовані рекомендації щодо здійснення позакласної роботи з дітьми, починаючи з наймолодшого шкільного віку»[16]. Цілком закономірно, що наприкінці життя В.О.Сухомлинський, ставши у глибокому сенсі цього слова дійсно народним вчителем, і продовжуючи свою плідну практичну діяльність у сільській школі, користується заслуженим широким педагогічним і суспільним визнанням. Про це свідчить хоча б лише той факт, що тільки у 1968 р. йому було присвоєно звання Героя Соціалістичної Праці та нагороджено медаллю «Золота Зірка» та другим орденом Леніна.

Свідченням інтелектуального впливу ідей В.О. Сухомлинського на подальший розвиток педагогічної науки є публікація його творів вже після його передчасної смерті. Варто вказати на те, що значний науковий та суспільний резонанс викликали такі праці Василя Олександровича як «Методика виховання колективу» (1971), «Розмова з молодим директором школи» (1973), «Листи до сина» (1978), «Як виховати справжню людину» (1989), які присвячені різним аспектам навчання і виховання дітей та молоді, особливо питанням педагогічної етики. Варто зазначити, що педагогічна спадщина В.О. Су-

хомлинського загалом нараховує більш ніж 40 монографічних праць і брошур, понад 600 наукових та публіцистичних статей, 1200 оповідань та казок для дітей [13, с.4]. На початок ХХІ століття 65 творів видатного педагога видані і перекладені 59 мовами народів світу загальним тиражем понад 15 млн примірників [9, с. 893-894].

Незважаючи на високе офіційне визнання свого вагомого внеску у розвиток радянської педагогічної науки і практики, незаперечний авторитет серед наукової та освітянської громадськості, В.О.Сухомлинський у 60-х роках минулого століття став об'єктом «зразково-показового цькування», а його педагогічні погляди, які визначали зміст та специфіку доктрини «абстрактного гуманізму», зазнали нищівної критики з боку офіційних опонентів, прихильних та небезпечних ідеологічних звинувачень за нехтування принципами офіційної педагогіки. Це також варто, на наш погляд, розглядати як один із виявів феноменальних особливостей творчої постаті В.О.Сухомлинського.

У цьому контексті зазначимо, що на початку 1960-х років, незважаючи на певні еволюційні зміни в радянському політичному режимі, посилення в ньому консервативних тенденцій, В.О.Сухомлинський, сповідуючи принципи трудової школи і навчання, продовжував наполегливо працювати над удосконаленням своєї павлівської педагогічної поеми. Поступово перейшовши в другій половині 60-х років на педагогічні позиції, які були близькі до ідеї вільного виховання, він, як свідчить історичний досвід, назавжди і рішуче відкинув постулати офіційної педагогіки авторитарного спрямування [30, с.386].

Нагадаємо, що у 1967 році в радянських педагогічних виданнях було розпочато гостру полеміку довкола вже згадуваних нами нарисів Василя Олександровича «Этюды о коммунистическом воспитании», текст яких постійно друкувався на сторінках журналу «Народное образование». За визнанням академіка АПН України О.В.Сухомлинської, ця полеміка не тільки значною мірою вплинула на долю її батька, його творчість, але і на подальший розвиток педагогічної науки і шкільної практики в країні. На її думку, формально розпочавшись в 1967 році, вона тривала багато років і продовжується на сучасному етапі [30, с.11]. Потрібно звернути увагу на те, що у полеміці, яка була викликана публікацією нарисів Василя Олександровича, О.Сухомлинська виокремлює три періоди:

- 1) перший період – 1966-1970 роки – прижиттєва полеміка;
- 2) другий період охоплює час з 1970 до 1990 року;
- 3) третій період полеміки розпочався на початку 1990-х років і триває до теперішнього часу.

Вона, зокрема, вважає, що у цій багаторічній, довготривалій полеміці останню крапку ще не поставлено [30, с.12-13].

Слід сказати, що вказана полемічна дискусія була започаткована статтею завідуючого кафедрою педагогіки та психології Вологодського педагогічного інституту, кандидата педагогічних наук Б. Ліхачова «Нужна борьба , а не проповедь», яку було опубліковано 18 травня 1967 р. на сторінках «Учительской газеты». В ній рецензент висловив гострі критичні зауваження щодо педагогічних проблем, піднятих В.О.Сухомлинським в його «Этюдах о коммунистическом воспитании». Зокрема, Б.Ліхачов поставив під сумнів доцільність запропонованого ним для наукового вжитку такого абстрактного розпливчатого поняття як «людяність», яке автором без належної на те аргументації було поширене на увесь процес формування гармонійної, всебічно розвиненої особистості [30, с.77]. На думку Б.Ліхачова, з позиції догматизму та релігійної проповіді В.О.Сухомлинський висвітлював таку важливу проблему, як особистість і колектив. При цьому він розглядав колектив як єдину форму, яка здатна забезпечити виховання у індивіда потреби в людині і створити належні умови для практичної реалізації ідеї взаємного духовного збагачення. Відкидаючи такий підхід В.О.Сухомлинського до педагогіко-психологічних проблем виховання, Б. Ліхачов висунув власні, певною мірою дискусійні, проте не позбавлені наукової логіки, аргументи. По-перше, на його думку, взаємне духовне збагачення не обов'язково має відбуватись лише в колективі, по-друге, для того, щоб задовольнити потребу в людині (наприклад, з метою експлуатації його в особистих цілях) не обов'язково потрібен колектив [30, с.78]. Б.Ліхачов у своїй полемічній рецензії, звернув також увагу на те, що автор «Этюдів» заперечує у вихованні ідею вимоги, яка має органічно поєднуватись з повагою до особистості вихованця.

На думку рецензента, вимога в педагогіці, яка може мати найрізноманітніші форми вияву (вимога-порада, вимога-натяк, вимога довірою, вимога-схвалення і т.д.), нічого спільного немає з насильством над особистістю та зловживанням владою стосовно неї, а є об'єктивним методом впливу на дитину. Вона є настільки природною, як і, наприклад, закони земного тяжіння. На переко-

нання Б.Ліхачова, незнання сутності вимоги у вихованні та форм її застосування призведе або до культивуваці розбещеності у дитячому середовищі, або до його ототожнення з насильством та свавіллям [30, с. 81]. Насамперед рецензент вказав на те, що необгрунтовані належним чином і помилкові у своїй основі концептуальні положення у царині педагогіки, висунуті В.О. Сухомлинським, є закономірним наслідком спроб вченого проігнорувати сутнісне розуміння педагогічного процесу як «організації всього дитячого життя», натомість трактувати виховання як «процес донесення ідей до свідомості вихованця»[30,с.81].

Фрагментарно проаналізовані нами окремі критичні зауваження, висловлені Б.Ліхачовим стосовно концептуальних ідей і положень, розроблених В.О.Сухомлинським на сторінках своєї відомої педагогічної праці, на наш погляд, не позбавлені сенсу, містять певне раціональне зерно, а тому їх не варто однобічно сприймати лише як заздалегідь визначені тенденції, наміри рецензента дискредитувати позитивний імідж В.О. Сухомлинського в радянській педагогічній науці і поставити під сумнів, використовуючи загальносоюзну педагогічну трибуну, високий науковий потенціал його праць. Ми вважаємо, що більш доцільно полеміку, розпочату Б.Ліхачовим, сприймати як об'єктивне відображення цілком природнього, діалектично суперечливого процесу пошуку істини, який нічого спільного не має з догматичним, релігійно-фанатичним осмисленням ідей, якими б найдовершенішими вони не були б, якому б авторитетному мислителю вони б не належали, який би рівень так званого «божественного відкриття» вони б не уособлювали. Навпаки, дискусія, яка була розпочата відомою статтею вологодського дослідника, має з нашої точки зору науковий, а не псевдонауковий характер і ще рельєфніше відображає глибину педагогічних ідей В.О.Сухомлинського, складність, багатогранність і багатоаспектність його творчої спадщини. Повчальний досвід полемічної дискусії 60-х років вказує на необхідність для сучасних дослідників не абсолютизувати, чи канонізувати перспективні ідеї В.О.Сухомлинського, а вивчати і аналізувати їх з позицій творчого, конструктивно-критичного підходу, враховуючи історичний контекст їх формування, а також соціальні, педагогічні та методологічні зміни в сучасних умовах. Нічого спільного зі справжнім науковим підходом не мають постмодерні висловлювання сучасних дослідників, наприклад, про те, що «творчий доробок гуманіста є чистим як сльоза дитини» [2, с.54]. Подібні твердження

відображають лише метафізичний, догматичний стиль осмислення та інтерпретації окремими авторами наукової спадщини основоположника педагогіки гуманізму.

Гостра інтелектуальна полеміка довкола однієї з ґрунтовних праць В.Сухомлинського, яка продовжувалась у наступні десятиліття і не затихає й досі, є переконливим свідченням актуальності новаторських ідей В.О.Сухомлинського в умовах сьогодення, феномену його постаті як вченого і громадянина.

На думку міністра народної освіти УРСР М.В.Фоменка, надзвичайний інтерес до численних книг і статей В.О.Сухомлинського обумовлений тим, що «ідеї й практика видатного радянського педагога звернені до найважливіших проблем сучасності, відзначаються новаторським характером, науково обґрунтовані й методично досконало вирішені» [20, с. 5]. Відомий радянський письменник Г.О.Мединський, намагаючись якомога повніше і виразніше розкрити феномен В.О. Сухомлинського, в своїх спогадах про видатного педагога висловив таку глибоко проникливу метафорично оформлену думку: «У ньому не було ні безкрилої приземленості, ні безґрунтового романтизму. Це була велика і безстрашна перед самим собою, але віруюча, і у вірі своїй самовіддана душа. Віра в моральну серцевину людини поєднувалась у ньому із спопеляючим горнилом роздумів, з яких він болісно шукає виходу. Це була єдність двох начал – ствердження і заперечення, і саме тому поєднувала в собі і страждання чесної благородної душі, і її високі устремління. Як у музиці Бетховена або Чайковського, коли в одній симфонії протидіють і все ж таки сполучаються воедино і трубні звуки безжалісної долі, і тонкі до ніжності рухи душі, і біль, і любов, і надія, і палке передчуття прийдешньої радості» [20, с.150]. У контексті осмислення феномену В.О. Сухомлинського, варто, на наш погляд, звернути увагу на такий досить парадоксальний випадок, коли релігійна віра відомого вченого дивовижним чином поєднувалась з його непохитною вірою у торжество комуністичних ідеалів. Зазначимо у цьому зв'язку, що вже згадувана нами причетність радянського педагога до релігійних традицій своєї сім'ї відбулась певним чином на сформульованих ним моральних заповідях та імперативах, які нерідко викладені автором у формі етичних проповідей чи катехізисів релігійного спрямування. Проте релігія і наука належать до діаметрально протилежних світоглядних понять, а тому їх еkleктичне поєднання ставить під сумнів можливість пошуку об'єктивної істини. З нашої точки зору, викликають

здивування твердження окремих сучасних дослідників, які зазначають, що незважаючи на активну протидію гуманістичним ідеям В.О.Сухомлинського з боку представників авторитарної педагогіки, він все ж таки зміг надзвичайно вдало «протягти» головну християнську ідею «Бог є любов» у теорію і практику реалій другої половини ХХ століття [12, с. 12]. Проте феноменальні якості В.О. Сухомлинського як мислителя, педагога-гуманіста, на наше глибоке переконання, полягають зовсім не в його спробах синтезувати релігійні ідеї з принципами і нормами комуністичної моралі, естетичного світобачення.

Феномен В.О.Сухомлинського в контексті вітчизняної та зарубіжної педагогіки ХХ – початку ХХІ стст. полягає, насамперед, у тому, що в його працях, які ввійшли до скарбниці світової педагогічної думки, всебічно розроблена і практично апробована унікальна педагогічна система, в основу якої покладено принципи гуманізму, визнання особистості дитини найвищою цінністю процесів виховання і освіти, творчої діяльності згуртованого колективу педагогів – однодумців та учнів[18, с. 410]. Слід підкреслити, що створена В.О. Сухомлинським психолого-педагогічна система побудована на утвердженні тієї філософської істини, що освіта, виховання й розвиток людини – це передусім втілення принципово гармонійної єдності розуму і серця де, все-таки серцю, за образним висловлюванням Василя Олександровича, належить найніжніша й найтонша мелодія. Важливим є також усвідомлення того, що педагогіка В.О. Сухомлинського – це педагогіка серця, дитиноцентризму і толерантності, яка спрямована на розкриття глибинних підвалин внутрішнього духовного світу конкретної дитини [1, с 7-8].

Феномен В.О.Сухомлинського полягає також у його багатогранній теоретико-практичній спадщині, яка відзначається високим рівнем духовності, демократизмом і гуманізмом, чітко окресленим спрямуванням на освіту, творчий, духовний розвиток людини, утвердження пріоритетів загальнолюдських цінностей у суспільстві, виховання всебічно розвиненої особистості, патріота України.

Враховуючи різноплановий, багатоаспектний характер педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського, слід мати на увазі й те, що творча думка вченого-педагога зазнавала певної еволюції, вона постійно збагачувалася, поглиблювалася. Тому на сучасному етапі всебічний, об'єктивний, неупереджений аналіз праць В.О. Сухомлинського вимагає, насамперед, цілісного, системно-

го підходу до оцінки творчої спадщини В.О.Сухомлинського. Науковий конструктивний скептицизм до осмислення педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського не повинен переростати у міфотворчість, прикрити атрибутикою наукового пізнання. Разом з тим, на нашу думку, всьому духу сучасної науки суперечила б будь-яка канонізація педагогічних ідей видатного мислителя, нерозуміння можливості їх творчого розвитку у сучасних умовах.

Необхідно також вказати і на те, що важливим джерелом продукування наукових ідей у царині педагогіки було глибоке осмислення і творче використання класичної педагогічної спадщини В.О.Сухомлинським. Він постійно звертався, зокрема, до філософських та педагогічних праць Я. Коменського, Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Ф. Дістервега, Г. Сковороди, К. Ушинського, М. Пирогова, Л.Толстого, Т. Шевченка, І. Франка, Я. Корчака. Проте актуалізація В.О.Сухомлинським класичної педагогічної спадщини минулого означала не їх реставрацію чи повторення, а полягала, насамперед, в їх модернізації, піднесенні на якісно новий, вищий ступінь наукового пізнання, підпорядкуванні їх завданням освіти і виховання на відповідному історичному етапі розвитку суспільства. Так, досягаючи й переосмислюючи класичні педагогічні істини ретроспективного минулого, В.О.Сухомлинський послідовно розвивав теоретичні і прикладні аспекти педагогічної науки.

На нашу думку, в синтетичному вигляді новаторські педагогічні ідеї, сформульовані В.О. Сухомлинським, знайшли своє яскраве і переконливе втілення у блискучому розв'язанні ним низки гострих, актуальних проблем педагогічної науки і практики. Серед них варто вказати на такі:

1) всебічне обґрунтування діалектичного взаємозв'язку основних напрямів та стратегічних завдань виховання всебічно розвинутої особистості у контексті гуманної педагогіки;

2) глибокий науковий аналіз висунутих власних концептуальних положень та ідей розумового виховання дітей як основного джерела формування їх інтелекту;

3) дослідження методологічних та світоглядних парадигм, форм і методів та засобів формування моральних цінностей в учнівської молоді;

4) розробка комплексної естетичної програми «виховання красою» для юних громадян країни як невід'ємної складової їх гармонійного розвитку[3],[23],[24],[25],[26],[27].

На думку В.О. Сухомлинського, провідна нитка виховання людства полягає в культурі людських бажань. Тому той, хто не знає меж своїм бажанням, ніколи не стане ні порядним громадянином, ні надійним другом, товаришем. На глибоке переконання видатного педагога, найбільш тонка, найбільш мудра сфера виховання полягає в тому, щоб «жити серцем, пізнавати серцем» [21]. Заслужує на увагу і його глибока думка про те, що в основі людської чуйності вчителя до дитини лежить «загальна, інтелектуальна, моральна, естетична і емоційна культура у своїй органічній єдності, а ця єдність досягається і освіченістю, і суспільним досвідом моральних відносин в колективі»[21]. Надаючи особливого значення розумовому вихованню, В.О. Сухомлинський у своїх працях наголошував на тому, що воно розпочинається з пам'яті дитини, з піклування про виховання її розуму. Він вважав, що секрет розумового виховання полягає в тому, щоб виховувати у дитини здатність зосереджувати думку на одному об'єкті і переносити її на інший, тобто розвивати дискретність мислення [22]. Феноменальним виявився також і результат плідного педагогічного керівництва В.О. Сухомлинським Павлиською середньою школою, яка увійшла в історію розвитку вітчизняної освіти як авторська школа, заклад, де втілював свої геніальні ідеї щодо навчання й виховання дітей відомий вчений. На думку О.В. Сухомлинської, загальноосвітня дитяча школа В.О.Сухомлинського в Павлиші була не лише випробувальним майданчиком для висунення перевірки й втілення нових ідей, розробки філософського іміджу школи, а й стала причиною, приводом для написання й оприлюднення 34 книг та більш ніж 500 статей наукового та науково-публіцистичного спрямування, які користувалися і продовжують користуватися популярністю серед педагогічної громадськості [14, с. 316].

Потрібно підкреслити, що Василь Олександрович Сухомлинський належить до найвидатніших постатей як радянської, так і вітчизняної педагогіки. З його ім'ям та творчою спадщиною пов'язані подальший розвиток і піднесення сучасної педагогічної науки. Слід вказати на те, що педагогічні твори В.О.Сухомлинського стали відомими серед освітян Радянського Союзу й країн «соціалістичного табору» ще за його життя, а після 1970 р. й донині він є одним з найвідоміших у світі педагогів, які не лише репрезентують освітню теорію та шкільну практику СРСР повоєнного періоду, а й загальногуманістичну педагогічну думку [8, с. 316].

Зазначимо, що педагогічний досвід В.О. Сухомлинського вивчається у провідних університетах та педагогічних інститутах Європи та Америки, окремі статті та фрагменти з його фундаментальних праць друкуються в педагогічних журналах Польщі, Німеччини, Чехії, Словаччини, Румунії, Австрії, Іспанії, Фінляндії та інших країн. Достатньо сказати, що найвідоміша книга В.О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» видавалася 55 разів 32-ма мовами світу [5, с. 4]. Захоплений особистістю «світлого генія Павлиша», його інтелектуальними ідеями та багатобарвністю спадщини відомий американський вчений Дуглас Ларш зазначив: «Спадщина В. Сухомлинського це висока цінність, яку я обов'язково буду доносити до світової спільноти за кожної можливості. Його ім'я має стояти поряд з іменами великих педагогів-філософів, практиків світової історії педагогіки. Його ідеї та власні приклади змінили сучасну педагогіку та нашу роль як вихователів» [10, с.10].

Слід підкреслити, що у багатовимірній творчій спадщині В.О.Сухомлинського знайшло узагальнене відображення вузлових проблем світового педагогічного процесу ХХ ст., його провідних тенденцій, основних альтернатив. Оскільки його творчі пошуки педагогічної істини здійснювались в руслі прогресивних ідей «нової школи» і «нового виховання», цілком очевидно, що вони відразу знайшли своїх численних прибічників як в Україні, так і далеко за її межами (Росії, Німеччині, Японії, Китаї і в багатьох інших країнах).

Потрібно вказати на те, що історичні зміни та розвиток педагогічної науки в світі актуалізують педагогічну спадщину видатного вченого ХХ століття В.О. Сухомлинського. Інтерес до його творчості постійно зростає і поглиблюється саме завдяки монографічним науковим дослідженням, розвідкам, сучасним дискурсам провідних вітчизняних і зарубіжних вчених педагогів – практиків. Успішно розвивається сучасна сухомлиністика, яка об'єднує авторів праць про В.О. Сухомлинського та його послідовників, які використовують у навчально-виховному процесі його ідеї та положення.

Серед них Сухомлинська О.В. [13,14,30], Антонєць М.Я.[1], Білюк О.В. [3], Бондар Л.С., Кузьмінський А.І., Прокопенко Л.І. [4], Калініченко Н.А. [10], Цзіхуа Лі [28] та інші.

Переконливим свідченням актуальності ідей, думок видатного педагога стало створення у 1990 р. міжнародного товариства по-

слідovníків В.О. Сухомлинського (Німеччина – Маргбург, 1990). З 1991 р. успішно функціонує Українська асоціація імені Василя Сухомлинського. Проте надзвичайною популярністю творчість В.О. Сухомлинського користується в Китаї, де здійснено переклад і великими тиражами видано практично усі його твори. До речі, у 1998 р. було створене Всекитайське товариство послідовників В.О. Сухомлинського [28, с. 5-9].

Пам'ять про В.О. Сухомлинського вшановано і вітчизняною громадськістю. У Павлівській середній школі, яка носить його ім'я, з 1975 р. функціонує педагогічно-меморіальний музей В.О. Сухомлинського. Ім'я видатного педагога присвоєно Державній науково-педагогічній бібліотеці України, де встановлено його погруддя [5, с. 4]. Не заростає стежка до селища Павлівші – колиски мрій, творчих поривань і вагомих звершень Василя Олександровича. У книзі відгуків, що зберігається у Павлівському музеї В.О. Сухомлинського, привертають увагу рядки, залишені делегацією вчителів з Воронезької області: «Ми, – зазначається в них, – приїхали до Вас вчитися і не помилилися. Тепер ми пересвідчилися, що не лише в казках добро перемагає зло. У Вас ми ще раз переконалися, що Сухомлинський потрібен усім» [29, с. 206].

Як бачимо, воронезьці лаконічно, проте досить влучно передали поклик, імператив часу: спадщина відомого павлівського педагога, його ідеї актуальні для всіх, хто безпосередньо причетний до навчальної та виховної роботи з молоддю.

Слід підкреслити, що фундаментальні педагогічні ідеї В.О.Сухомлинського отримали свій подальший розвиток у новітніх законодавчих документах України про освіту та виховання. Зокрема, затверджена 25 червня 2009 р. Міністерством освіти і науки України Концепція національного виховання студентської молоді, яка має стати складовою частиною системи національного виховання громадянина України. «Національне виховання, – зазначається в ній, – це система поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, створена впродовж віків українським народом і покликана формувати світоглядні позиції та цінні орієнтири молоді, яка реалізується через комплекс відповідних заходів» [6, с. 358]. Серед принципів національного виховання студентської молоді у зазначеному нормативно-правовому документі виокремлено, насамперед, принципи, які свого часу сповідував і сам В.О. Сухомлинський. Це, зокрема, принципи: 1) демократичності; 2) гуманізму; 3) єдності навчальної та виховної діяльності; 4) послідовності, систематич-

ності і наскрізності; 5) диференціації та індивідуалізації виховного процесу; 6) єдності теорії та практики; 7) природовідповідності; 8) пріоритету правової свідомості [6, с. 359]. Яскраві педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського отримали практичну реалізацію в педагогіці співробітництва, яка сформувалася наприкінці 80-х років ХХ століття як рух за оновлення школи, реформування її авторитарної системи. Нагадаємо, що представниками педагогіки співробітництва були як вчені-теоретики, так і самотні вчителі-новатори (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, В. Шаталов та ін.). Серед основних положень педагогіки співробітництва, в яких враховано розроблені В.О. Сухомлинським методологічні підвалини навчально-виховного процесу, варто вказати на такі, як: 1) навчання без примусу; 2) педагогіка конкретної дії; 3) ідеї переборення пізнавальних утруднень у колективній діяльності; 4) створення інтелектуального фону навчання; 5) колективна творча виховна діяльність та ін. [9, с. 637].

Інтелектуальна педагогічна спадщина В.О.Сухомлинського знайшла також своє втілення у розробці вітчизняними дослідниками філософії людиноцентризму як відповіді на виклики сучасного глобального світу. Як напрям новітніх стратегій мислення, як домінанта соціокультурних вимірів людського буття філософія людиноцентризму взаємопов'язана з творчим мисленням, пропонує власний варіант методології розуміння і пояснення феноменів культури, політики, освіти, науки. В цьому контексті філософську доктрину людиноцентризму доцільно розглядати як основу для будь-яких форм інноваційної діяльності [11, с. 502].

Отже, в сучасних умовах невичерпна у пізнавальному сенсі, життєстверджуюча, оптимістично налаштована на розв'язання важливих гуманістично-освітніх проблем сьогодення і майбутнього творча спадщина В.О. Сухомлинського є своєрідним методологічним взірцем, світоглядним інтелектуальним індикатором для всебічного, системного вивчення вітчизняними дослідниками фундаментальних проблем педагогічної науки на початку ХХІ ст. Глибокі, новаторські, естетично обрамлені ідеї видатного мислителя і педагога, на нашу думку, вимагають не лише їх науково коректної актуалізації чи обґрунтованої рефлексії, активної і рішучої протидії виявам злиденності псевдонаукової думки, але й більш динамічного, потужного творчого розвитку у контексті процесів глобалізації та цивілізаційних перспектив України.

Список використаних джерел

1. Антонєць М. Я. Проблеми діяльності вчителя у педагогічній спадщині Василя Сухомлинського: монографія. – 5-те вид, доповн. – К.: Четверта хвиля, 2012. – 224 с.
2. Біланюк Ю., Кохан А. Штрихи до портрета Василя Сухомлинського. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2003. – 60 с.
3. Білюк О. В. Сухомлинський про виховання особистості школяра: навч.-метод. посіб. – Миколаїв: вид-во «Іліон», 2007. – 160 с.
4. Бондар Л. С. Виховання моральних цінностей у школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського /Л.С. Бондар, А. І. Кузьмінський, Л. І. Проколтенко.– Черкаси: вид-во ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 160 с.
5. Він віддав серце дітям: метод. поради до 90-річчя від дня народження В.О.Сухомлинського / Держ. заклад: Нац. б-ка України для дітей; уклад І.В.Слободянюк. – К., 2008. – 24 с.
6. Воспитание и образование в международном праве и национальном законодательстве: сборник документов (Г. П. Шевченко, С. Ф. Рашидов, С.С.Рашидова; авт. вступ. статьи С. Ф. Рашидов. – Луганск: изд-во «Нудж», 2011. – 368 с.
7. В.А.Сухомлинский об умственном воспитании (сост. и авт. вступ статьи М.И.Мухин; редкол.: Н. Д. Ярмаченко (председатель) и др. – К.: Радянська школа, 1983. – 224 с.
8. Директор школи // Правда – 1969. – 24 февраля.
9. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.) – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
10. Калініченко Н. А. Світлий геній Павлиша. Збірник статей. Видання друге, доповнене. – Кіровоград: ТОВ «Імекс – ЛТД», 2007. – 154 с.
11. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму у освітньому просторі: монографія. – К.: АПН України, 2010. – 520 с.
12. Кремень В. Г. Вдалось забезпечити випереджальний характер досліджень. Доповідь президента НАПН України на загальних звітних зборах академії 4 квітня 2013 р. «Про діяльність НАПН України у 2012 році та завдання на 2013 рік» // Освіта, 2013. – 3-10 квітня.
13. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) Хрестоматія ; упоряд. Л. Д. Березівська та ін. – К.: Науковий світ, 2003. – 418 с.

14. Нариси з історії розвитку новаторських навчально-виховних закладів в Україні (XX століття): навч.-метод. посіб. – Луганськ: вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 444 с.
15. Наш видатний земляк В. О. Сухомлинський (методичні матеріали). – Кіровоград, 1975. – 35 с.
16. На службу народів // Радянська Україна. – 1974. – 25 грудня.
17. Педагогічний словник; за редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
18. Педагогический энциклопедический словарь; гл. ред. Б. М. Бим-Бад; редкол. М. М. Безруких, В. А. Болотов, Л. С. Глебова и др. – М.: Большая Российская Энциклопедия, 2009. – 528 с.
19. Родчинин Е. Г. Гуманист-мыслитель. Педагог. Об идеалах В. А. Сухомлинского / Е.Г. Родчинин, И. А. Зязюн, И.А. Черненко. – Ростов-на-Дону: Альгаир, 2011. – 160 с.
20. Спогади про Сухомлинського; упоряд. С. П. Заволока. – К.: Радянська школа, 1990. – 223 с.
21. Сухомлинский В. Награда за добро // Правда. – 1967. – 20 февраля.
22. Сухомлинский В. Всемогущая радость познания // Правда. – 1974. 1 сентября.
23. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т1. – К.: Рад. школа, 1976. – 654 с.
24. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т2. – К.: Рад. школа, 1976. – 670 с.
25. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: Рад. школа, 1977. – 670 с.
26. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т4. – К.: Рад. школа, 1976. – 640 с.
27. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. В 5-ти т. Т5. – К.: Рад. школа, 1976. – 639 с.
28. Цзихуа Ли. Творческое использование наследия В. А. Сухомлинского в КНР. – К.: Феникс, 2005. – 112 с.
29. Цюпа І. Василь Сухомлинський: Добротворець. – 2-е вид., із зм. – К.: Рад. школа, 1985. – 216 с.
30. Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы (составление, предисловие, послесловие, комментарии, вступления к частям книги О.В.Сухомлинской). – К.: Акта, 2008. – 430 с.

ЗМІСТ

Смоланка В.І. Передмова.....	5
Бобринська В.І. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ШВЕЙЦАРІЇ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	7
Дорошко М.С. ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ ЯК ОСНОВА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ.....	18
Коваль Г.М., Карбованець О.І., Куруц Н.В., Гасинець Я.С., Демчинська М.І. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ОСВІТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.....	25
Козловський Ю.М., Козловська І.М. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНІВ ІНТЕГРАЦІЇ ЗНАТЬ ЯК ДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА ЕДУКАЦІЙНОЇ ІНТЕГРОЛОГІЇ.....	35
Марусинець М.М. ПРОФЕСІЙНЕ ВИГОРАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНА ДЕФОРМАЦІЯ У ПЕДАГОГІЧНІ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ.....	45
Матвієнко О.В. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ШКОЛИ.....	53
Павко А.І., Курило Л.Ф. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В.О.СУХОМЛІНСЬКОГО.....	62
Староста В.І. ТЕСТУВАННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	81
Химинець В.В. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	90
Химинець В.В., Опачко М.В. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	101

Daniela Palaščáková

INNOVATION OF THE METHODS OF HIGHER
EDUCATION THROUGH ICT.....114

Артёмов І.В.

ІННОВАЦІЙНА ПЕДАГОГІКА: АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ122

Андрейко В.І., Свєженцева О.І.

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ
У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА130

Білак Ю.Ю., Попадич О.О.

ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
ПРИ ВИВЧЕННІ ІНФОРМАТИКИ СТУДЕНТАМИ НЕТЕХНІЧНИХ
НАПРЯМІВ ПІДГОТОВКИ У ВИЩАХ ІІІ – ІV РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ.....140

Борисенко Л.Л.

ВІПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ:
З ДОСВІДУ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА149

Дуло О.А., Мелега К.П., Фотул Ю.В.

СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ
В ГАЛУЗІ “ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ, СПОРТ І ЗДОРОВ’Я ЛЮДИНИ”159

Зарічанський О.А.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ ЮРИСТОВ ПРИ
ПОМОЩИ СОЦИАЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ.....167

Зарічанська Н.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
В ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
ФАХІВЦІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ174

Каплінський В.В.

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА
В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ...182

Кляп М.І., Лавер О.Г., Кляп М.П.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН
СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
НЕПРОФІЛЬНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ.....189

Кобаль В.І., Мовчан К.М.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ІНТЕГРАЦІЇ
ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР.....201

Колесник П.О., Бондарь Я.В., Сіра А.Ю. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНКЕТИ SARAT ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ АТОПІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ У ПРАКТИЦІ УКРАЇНСЬКОГО СІМЕЙНОГО ЛІКАРЯ	209
Колесник П.О., Кедик А.В., Шушман І.В. НАУКОВО-ТРЕНІНГОВІ ЦЕНТРИ СІМЕЙНОЇ МЕДИЦИНИ – ІННОВАЦІЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ ЛІКАРІВ.....	216
Корчевський Д.О. ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ.....	224
Локшин В.С. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОДЕЛІ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	233
Лях І.М., Кляп М.М. НОВІ ПІДХОДИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ В СВІТЛІ ІННОВАЦІЙНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	248
Мамчур О.І., Ванда І.В., Котик Л.І. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ЗНАТЬ В ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ	254
Моца А.А. ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ — ОСНОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ.....	267
Набок М.В. УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ПІДВИЩЕННЯМ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ У СФЕРІ ОСВІТИ	275
Розлуцька Г.М. НАВЧАННЯ ВПРОДОВЖ УСЬОГО ЖИТТЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СИСТЕМИ ОСВІТИ.....	284
Сойма С.Ю. ОСНОВНІ ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	291
Фейса С.В., Фейса І.І. ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ ЛІКАРІВ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ «КЛІНІЧНА ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА».....	298

Шаркань В.В. ПРОЕКТ ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ.....	307
Шумицька Г.В., Путрашик В.І. САЙТ МЕДІАЦЕНТРУ УЖНУ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ В ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАУКОВО-ОСВІТНІЙ КОНТИНУУМ	315
Вархолик Г.В. ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	324
Волошенко С.С., Стріщак Н.Р. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ПОЛІТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	332
Дацків І.Є. ЯКІСТЬ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ЯК ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	337
Zaliesova Irina TRAINING OF FUTURE TEACHERS TO THE FORMATION OF INTER-ETHNIC TOLERANCE AMONG STUDENTS OF SECONDARY SCHOOLS	343
Ключкович Т.В. ПРАВОВІ ОСНОВИ АДАПТУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СЛОВАЧЧИНИ ДО ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ	348
Куев Давід Луїс Сократес ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНOSTІ РЕФЛЕКСИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ	354
Марценюк М.О. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ПСИХОЛОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	366
Ясиновська О.С. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ	383

Наукове видання

МІЖНАРОДНИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

INTERNATIONAL SCIENTIFIC HERALD

Випуск 2(9)

*Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ №20546-10346Пр, видане Міністерством юстиції України 15.01.2014 р.*

Коректура Т.М.Алексєєва, Л.І.Середа
Технічна редакція О.І.Гурчумелія
Комп'ютерна верстка та обкладинка А.І.Бродич

Підписано до друку 19.12.2014 р.
Формат 60x84/16
Тираж 300

Оригінал-макет виготовлено
в редакційно-видавничому відділі видавництва УжНУ «Говерла»:
88015, м. Ужгород, вул. Заньковецької, 89 А,
тел./факс (03122) 66-20-51, dep-editors@uzhnu.edu.ua

Віддруковано ПП «АУТДОР - ШАРК»
88000, м. Ужгород, пл. Жупанатська, 15/1.
тел.: 3-51-25, e-mail: office@shark.com.ua
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія 3т № 40 від 29 жовтня 2012 року

М-72

Міжнародний науковий вісник: збірник наукових праць /ред. кол. І.В.Артёмов (голова) та ін. – Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. – Вип. 2(9). – 400 с.

У публікаціях чергового випуску збірника наукових праць висвітлюються питання, пов'язані з реформуванням системи вищої освіти України та її інтегруванням до європейського освітнього простору в контексті Закону України «Про вищу освіту».

Статті, що ввійшли до збірника, розглядають як першочергові завдання щодо імплементації нових нормативно-правових документів у галузі вищої освіти, так і практику роботи вітчизняних вищих навчальних закладів щодо інтегрування до європейського та світового науково-освітнього простору, зокрема впровадження інноваційних технологій у діяльність ВНЗ, особливості підготовки навчально-методичних комплексів окремих дисциплін, забезпечення випереджувального характеру освітніх послуг у підготовці фахівців.

The issues related to the reform of higher education in Ukraine and its integration into the European educational space in the context of the Law of Ukraine "On Higher Education" are covered in the collection of scientific works.

The articles included in the collection, touch on the priorities of implementation of new legal documents in the field of higher education as well as the practice of domestic higher educational institutions concerning integration into the European and world scientific and educational space, in particular, introduction of innovative technologies into university activities as well as peculiarities of preparation teaching methods for some disciplines, providing of advanced educational services in training specialists.

ISSN 2218-5348

УДК 001:378